

Ruben Willaert
restauratie & archeologie

Honzebrouckstraat (Hooglede, Oost-Vlaanderen)

Projectcode: 2016F103

September – oktober 2016

ARCHEOLOGIENOTA

BUREAUONDERZOEK (FASE 0)

DEEL 2: PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

Colofon

Ruben Willaert bvba
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteurs: Wouter Van Goidsenhoven

© Ruben Willaert bvba, Sint-Michiels-Brugge, 2016

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

Deel 2: Programma van maatregelen	4
2.1 Administratieve gegevens	4
2.2 Synthese	5
2.3 Gemotiveerd advies over het al dan niet moeten nemen van maatregelen (CGP12.6.2)	6
2.3.1 Volledigheid van het gevoerde onderzoek	6
2.3.2 De aanwezigheid van een archeologische site	6
2.3.3 Waardering van de archeologische site	6
2.3.4 Impactbepaling	6
2.3.5 Bepaling van de maatregelen	6
2.4 Programma van Maatregelen (CGP 12.6.3.3)	7
2.4.1 Afbakening	7
2.4.2 Doelstelling en onderzoeksvragen.....	7
2.4.3 Onderzoeksmethode en –strategie.....	8
2.4.4 Eindcriteria	9
2.4.5 Uitzonderingsmodaliteiten	9
2.4.6 Raming uitvoeringstermijn	9
2.4.7 Kostenraming	9
2.4.8 Competenties personeel	10
2.4.9 Risicofactoren	10
2.4.10 Vondsten.....	10
2.5 Conclusie	10
Deel 3: Bibliografie	11

FIGURENLIJST (2016F103)

Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart met aanduiding van de kadastrumnummers
(Bron: Geopunt).....5

TABELLENLIJST (2016F103)

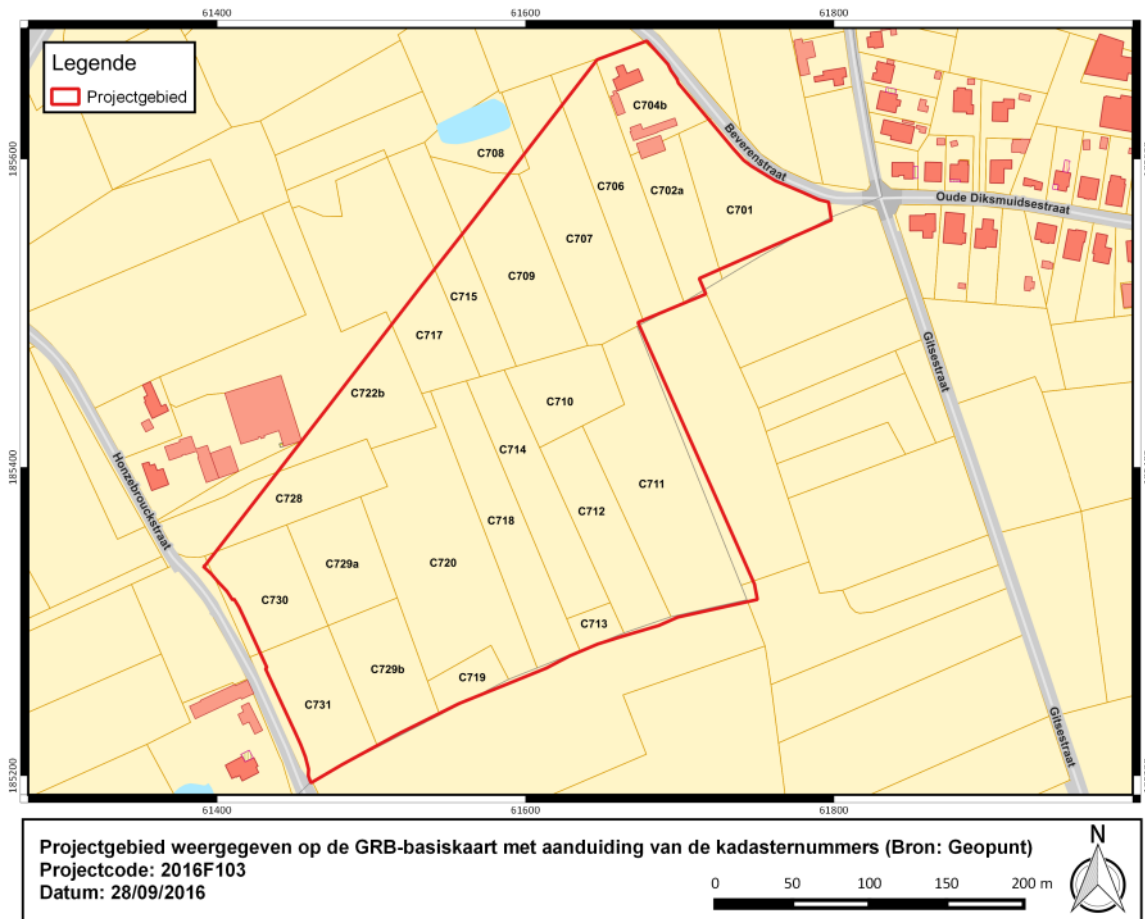
Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.4

Deel 2: Programma van maatregelen

2.1 Administratieve gegevens

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.

a) De naam en het adres of maatschappelijke zetel van de initiatiefnemer	Dumobil nv Felix d'Hoopstraat 180 8700 Tielt	
b) Het erkenningsnummer van de erkende archeoloog	OE/ERK/Archeoloog/2015/00043	
c) De naam en het adres of maatschappelijke zetel van de erkende archeoloog	Janiek De Gryse Ten Briele 14 bus 15 8200 Sint-Michiels-Brugge	
d) De locatie van het vooronderzoek met vermelding van:	Provincie	Oost-Vlaanderen
	Gemeente	Hooglede
	Deelgemeente	/
	Postcode	8830
	Adres	Honzebrouckstraat
	Toponiem	Honzebrouckstraat
	Bounding box (Lambertcoördinaten)	$X_{min} = 59586$ $Y_{min} = 183959$ $X_{max} = 63816$ $Y_{max} = 186897$
e) Het kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer of -nummers en kaartje	Hooglede, 1°afdeling, sectie C, nrs. 701, 702a, 704b, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 717, 718, 719, 720, 722b, 728, 729a, 729b, 730, 731 Figuur 1	

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart met aanduiding van de kadastrumnummers (Bron: Geopunt)

2.2 Synthese

Dumobil nv plant de realisatie van een verkaveling aan de Honzebrouckstraat te Hooglede. Het terrein is gelegen ten noordoosten van de dorpskern en is in totaal ca. 8,2 ha groot. Op het terrein werd reeds een vooronderzoek door middel van continue proefsleuven uitgevoerd. Hierbij werden meer dan 20 houtskoolmeilers aangesneden waarvan de datering nog niet gekend is. Naar aanleiding van de verzamelde gegevens van het vooronderzoek werd een vervolgonderzoek in de vorm van een vlakdekkende opgraving noodzakelijk geacht.

Landschappelijk gezien bevindt het projectgebied zich op de zuidelijke flank van het plateau Lichtervelde-Hooglede. Het terrein helt af van het noordoosten naar het zuidwesten en kent een verval van ca. 2,5m. De bodemkaart geeft ter hoogte van de planlocatie een bodemopbouw weer bestaand uit lichte zandleem en varianten.

Historisch onderzoek en cartografisch onderzoek wijst op een continu ruraal karakter van het projectgebied tot heden. Het reeds uitgevoerd archeologisch onderzoek bracht echter aan het licht dat het projectgebied intensief aangewend werd als locatie waar houtskool geproduceerd werd. Het onderzoek heeft nog geen datering(en) voor de waargenomen fenomenen opgeleverd wegens enerzijds de schaarste aan vondstmateriaal en anderzijds de overtuiging van de noodzaak van een vervolgonderzoek waardoor het nog niet opportuun was de genomen stalen absoluut te laten dateren. Het betreft hier vermoedelijk ofwel een zeer intensieve kortstondige maar grootschalig productie of een

langdurige productie op kleinere schaal. Het mag duidelijk zijn dat verder onderzoek noodzakelijk is. De methodiek van dit vervolgonderzoek vormde geruime tijd onderwerp van discussie en de bepaling van de onderzoeksstrategie was geen sinecure.

2.3 Gemotiveerd advies over het al dan niet moeten nemen van maatregelen (CGP12.6.2)

2.3.1 Volledigheid van het gevoerde onderzoek

Met betrekking tot het plangebied te Hooglede-Honzebrouckstraat werd reeds een uitvoerige bureaustudie en een vooronderzoek door middel van continue proefsleuven uitgevoerd. Tijdens dit vooronderzoek werd vastgesteld dat op het terrein voldoende restanten in de vorm van houtskoolmeilers werden waargenomen om aan te nemen dat het terrein werd aangewend als locatie voor houtskoolproductie. Verder onderzoek is aangewezen.

2.3.2 De aanwezigheid van een archeologische site

Cfr. rapportage vooronderzoek: Verdegem S. & Van Goidsenhoven W., 2016, Archeologisch vooronderzoek Honzebrouckstraat – Hooglede, RW-rapport onuitgegeven.

Tijdens het vooronderzoek werden duidelijk resten van artisanale activiteiten waargenomen. Deze konden omwille van de schaarheid aan materiaal niet sluitend gedateerd worden. Er werden geen bewonings- of funeraire sporen aangesneden. Verder onderzoek is noodzakelijk teneinde de wetenschappelijke waarde van de vastgestelde fenomenen te bepalen en te registreren op wetenschappelijk verantwoorde wijze.

2.3.3 Waardering van de archeologische site

Gelet op het zeldzame voorkomen van dergelijke spreiding grondvaste relictten van artisanale activiteit is een vervolgonderzoek noodzakelijk. Normaliter worden zulke resten waargenomen in de marge van onderzoek van andere aard. Gelet op de modaliteiten van de geplande werken, is in-situ bewaring niet mogelijk. Er dient bijgevolg een Programma van Maatregelen opgemaakt te worden.

2.3.4 Impactbepaling

Het bodemarchief is over de gehele oppervlakte van het plangebied bedreigd. De realisatie van een verkaveling impliceert de aanleg van een wegnis met bijhorende nutsleidingen, uitgraving van vloerplaten en putten, de betreding van het terrein met zwaar materiaal en een al dan niet permanente wijziging in de grondwatertafel. Gelet op de verwachte impact van de werken op de reeds waargenomen archeologische sporen dient een Programma van Maatregelen opgemaakt te worden.

Problematisch voor de waargenomen archeologische fenomenen is dat deze verspreid over de gehele oppervlakte aangesneden werden. Hoewel een zekere clustering werd waargenomen in de westelijke sector van het plangebied speelt er een methodologisch vraagstuk met betrekking tot het onderzoek van dergelijke vindplaatsen.

2.3.5 Bepaling van de maatregelen

Gelet op de aard van de geplande ontwikkeling is een in-situ bewaring niet mogelijk. Verder vlakdekkend onderzoek is noodzakelijk om de site te bewaren ex-situ.

2.4 Programma van Maatregelen (CGP 12.6.3.3)

2.4.1 Afbakening

Deze opgraving is geen klassieke vlakdekkende opgraving: er wordt voorzien in bijkomende sleuven, gelijkmatig verspreid tussen de sleuven van de prospectie en met een dichtheid van 12,5%. Op die manier zal in totaal ca. 25,4% van het terrein open gelegd zijn, goed voor ruim 2 ha (inclusief de prospectie). Het doel van deze onderzoeksstrategie is om de dataset uit te breiden en op een zo efficiënt mogelijke manier een antwoord te krijgen op bovenstaande vragen. M.a.w. betreft het vervolgonderzoek in dit dossier een opgraving door middel van proefsleuven.

2.4.2 Doelstelling en onderzoeksvragen

Doel van het vervolgonderzoek is een archeologische inventarisatie, registratie en fysiek onderzoek van de waargenomen archeologische relictten conform de CGP. Bij het uitvoeren en uitwerken van dit vervolgonderzoek moeten minstens de volgende vragen worden beantwoord:

- wanneer dateren deze structuren? Gaat het om één min of meer gelijktijdig gebruik of is er sprake van een verschuiving doorheen de tijd en over een langere periode?
- doorgaans worden houtskoolmeilers aangelegd in een boscontext, wat zou impliceren dat ze alle gevoed worden met lokaal hout. Is dit ook hier het geval? Waaruit bestond dit bosbestand en hoe zag het omgevende landschap eruit?
- wat is de ruimtelijke verhouding? Op basis van de resultaten van de prospectie lijkt er sprake te zijn van een erg gelijkmatige spreiding over het terrein, weliswaar met lokale verdichtingen. Is dit een beeld dat wordt veroorzaakt door het patroon van de proefsleuven, of zijn er effectief clusters te onderscheiden? Is er een verschil in datering dat gekoppeld kan worden aan spreiding?
- wat was het doel van deze grootschalige houtskoolproductie?
- is er sprake van randstructuren? Hoe kunnen deze geïnterpreteerd worden? Wat was hun functie?
- kunnen op basis van de natuurwetenschappelijke resultaten uitspraken gedaan worden over de gebruikte bosbeheertechnieken zoals knotten en hakhoutbeheer? het gebruik van dood hout tegenover groen hout? Of de structuur van de vegetatie?
- welke datering hebben de houtskoolmeilers, zijn er verschillende perioden vertegenwoordigd? Wat impliceert dit voor de artisanale activiteit op het plangebied en welke extrapolaties kunnen gemaakt worden naar de ruime omgeving, waar deze fenomenen op verscheidene opgravingen vastgesteld zijn?
- welke houtsoorten werden gebruikt voor de productie van houtskool? Werd dit in de nabije omgeving gekapt of werd het aangevoerd vanuit de ruime omgeving?
- indien lokaal hout werd gebruikt, wat is de soortensamenstelling in de nabije omgeving en wat is de impact van de houtskoolproductie op de bebossing-vegetatie-omgeving?
- indien de meilers te dateren zijn in verschillende perioden, hoe evolueert het houtgebruik doorheen de tijd?

- kunnen er uitspraken gedaan worden over eventuele seizoensaliteit binnen het kolenbrandersgebeuren?

2.4.3 Onderzoeksmethode en –strategie

De meest geschikte onderzoeksmethode voor een terrein van deze omvang met de kenmerken van de waargenomen fenomenen vormt tot heden het onderwerp van een discussie tussen de uitvoerders van de terreinprospectie enerzijds en het Agentschap Onroerend Erfgoed anderzijds.

Het uitgangspunt van dit programma van maatregelen zijn de Bijzondere Voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische opgraving: Hooglede, Honzebrouckstraat.

Hoewel beide actoren ervan overtuigd zijn dat een vervolgonderzoek noodzakelijk is, is er een verschil in mening omtrent de te volgen onderzoeksmethode.

Uiteindelijk is door het Agentschap Onroerend Erfgoed beslist, omwille van het verkrijgen van een degelijk ruimtelijk inzicht in de waargenomen fenomenen, dat het terrein verder onderzocht dient te worden door middel van een tweede proefsleuvenonderzoek ofwel een opgraving door middel van proefsleuven.

Hierbij wordt gesteld dat tussen de proefsleuven van het reeds uitgevoerde proefsleuvenonderzoek nieuwe sleuven van 2m breed aangelegd dienen te worden. Hierbij beoogt men een proefsleuf om de 7,5m van as op as en bijgevolg een dekkingsgraad van 25% indien de voorgaande proefsleuven campagne eveneens in rekening wordt gebracht.

De sleuven worden laagsgewijs aangelegd onder begeleiding van de veldwerkleider. Hierbij gaat extra aandacht uit naar het voorkomen van houtskoolconcentraties en randfenomenen.

Tijdens dit onderzoek dient elke meiler vrijgelegd te worden door middel van een kijkvenster en vervolgens geregistreerd, opgegraven en bemonsterd conform de bepalingen in de Bijzondere Voorwaarden en de Code van Goede Praktijk. De kijkvensters moeten van die oppervlakte te zijn dat de randfenomenen als greppels en palenzettingen ed. rondom gevat kunnen worden.

Bij de opgraving dienen voldoende archeologische profielkolommen aangelegd te worden, gelet op de eerder eenduidige bodemkundige situatie moet uitgegaan worden van 1 profielkolom per sleuf, tot ca. 0,5m in het ongeroerde sediment.

Conform de Code van Goede Praktijk, artikel 9.3 ligt de beslissing tot natuurwetenschappelijke staalname bij de veldwerkleider. Dit dient uiteraard te gebeuren in overleg met het Agentschap, de aardkundige en de wetenschappelijke begeleiding. In de opmaak van de raamprijs wordt een stelpost natuurwetenschappelijk onderzoek voorzien die aangesproken kan worden indien nodig.

Voor de conservatie en het natuurwetenschappelijk onderzoek (NWO) worden volgende waarderingen en analyses voorzien:

Eén van de cruciale onderzoeksdoelstellingen is om zicht te krijgen op de datering en chronologie van de houtskoolmeilers. Volgende onderzoeksstappen worden voorzien:

Absolute datering

-In eerste instantie wordt voorzien in acht (8) 14C dateringen. De selectie van de monsters gebeurt na afronding van het veldwerk en houdt rekening met een zo breed mogelijke variatie en ruimtelijke spreiding

-Indien alle of minstens 80% van de dateringen eenzelfde tijdsinterval opleveren, worden geen verdere monsters geanalyseerd. Indien uit de resultaten echter blijkt dat er sprake is van een fasering, wordt voorzien in maximaal 8 bijkomende dateringen op wel overwogen structuren.

Dit brengt het totaal op minimaal 8 en maximaal 16 14C-dateringen.

Houtsoortdeterminatie

Het anthracologisch onderzoek wordt pas uitgevoerd nadat de resultaten van het 14C-onderzoek gekend zijn:

- Indien het om één interval en dus één chronologische fase gaat, wordt voorzien in maximaal 10 analyses. Bij deze analyses worden minimaal 50 tellingen uitgevoerd.
- Indien het evenwel om meerdere fasen blijkt te gaan, worden maximaal 10 bijkomende dateringen voorzien, wat het totaal op maximaal 20 brengt. Ook hier volstaan 50 tellingen.

2.4.4 Eindcriteria

De archeologische opgraving wordt als succesvol beschouwd indien alle waargenomen archeologische entiteiten onderzocht zijn conform de bepalingen in de Bijzondere Voorwaarden en de Code van Goede Praktijk, er een beargumenteerd antwoord geformuleerd kan worden op de onderzoeksvragen en de rapportage wordt opgeleverd.

2.4.5 Uitzonderingsmodaliteiten

Criteria die gehanteerd worden om af te wijken van de bepalingen in dit Programma van Maatregelen, de Bijzondere Voorwaarden of de Code van Goede Praktijk zijn niet van toepassing in dit dossier.

2.4.6 Raming uitvoeringstermijn

Graafmachine: 13 mandagen
Veldwerk 28: mandagen
Nota: 1 mandag
Verwerking + Rapportage: 10 mandagen

2.4.7 Kostenraming

Veldwerk: 21 385 euro
Nota: 360 euro
Verwerking en rapportage: 5950 euro
Conservatie: /
Natuurwetenschappelijk onderzoek: 19 640 euro

2.4.8 Competenties personeel

Conform de bepalingen in de Bijzondere Voorwaarden ligt de dagelijkse uitvoering van de opgraving in handen van:

-één archeoloog-vergunninghouder/veldwerkleider onder toezicht van een erkend archeoloog. Hij/zij dient houder te zijn van een diploma zoals omschreven in het archeologiebesluit (artikel 12, 1°) en beschikt over minstens 240 werkdagen opgravingservaring, aangetoond via CV, waarvan minstens 120 werkdagen op landelijke sites in zandleembodem en 120 werkdagen op sites daterend in de Romeinse periode.

-twee archeoloog-assistenten. Hij/zij dienen houder te zijn van een diploma zoals omschreven in het archeologiebesluit (artikel 12, 1°) en beschikken over minstens 240 werkdagen opgravingservaring, aangetoond via CV, waarvan minstens 120 werkdagen op landelijke sites in zandleembodem.

2.4.9 Risicofactoren

Voor de opgraving door middel van proefsleuven “Honzebrouckstraat-Hooglede” worden geen bijkomende risico's verwacht. Gelet op de vondst van enkele resten uit de slotdagen van de Eerste Wereldoorlog bestaat er een kans dat sporadisch oorlogsmunitie wordt aangetroffen.

2.4.10 Vondsten

Conservatie en overdracht van het archeologisch ensemble gebeurt na afloop van het archeologisch vervolgonderzoek, conform artikels 5.2.1, 5.2.2 en 5.2.3 van het Onroerend Erfgoeddecreet. Bij de start van de opgraving worden door de veldwerkleider en de initiatiefnemer duidelijke afspraken gemaakt met betrekking tot de overdracht van het archeologisch ensemble bij de eigenaar en het onroerend erfgoeddepot of andere bewaarder van het archeologisch ensemble. Na het beëindigen van de verwerking en het opleveren van de eindrapportage vindt de overdracht van de vondsten plaats.

2.5 Conclusie

Dumobil nv plant de realisatie van een nieuwe verkaveling wooneenheden aan de Honzebrouckstraat te Hooglede. Het terrein is momenteel in gebruik als landbouwgrond en is ca. 8ha groot.

Omwille van de aard van de geplande ingrepen en de reeds vastgestelde archeologische aanwezigheid wordt een vervolgonderzoek aanbevolen.

Deel 3: Bibliografie

Agentschap Onroerend Erfgoed 2016

AGIV

DOV Vlaanderen

Geoportaal

Geopunt